AMERİKAN DIŞ POLİTİKASININ GÖLGE AKILLARI

Think Tankçi Nomenklatura ve Finans-Kapitalin Küresel Nizam Arayışları

SABRİ KIZILTAN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2078
KÜLTÜR SERİSİ: 1129

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-692-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Erhan Açıl

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Sabri Kızıltan: 1983 Trabzon/Arsin doğumlu olan Kızıltan, 1994 yılında Trabzon Cumhuriyet İlkokulunu, 2001 yılında Trabzon Yunus Emre Anadolu Lisesini, 2007 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesinin Açık Öğretim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nü, 2013 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Öğretimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans programını bitirdi. 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı'nda doktora programına başlayan Kızıltan, 2008 yılından bu yana Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşlarda öğretmenlik mesleğini icra etmektedir.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ 15
ŞEKİLLER LİSTESİ 16
GRAFİKLER LİSTESİ 16
HARİTALAR LİSTESİ 16
KISALTMALAR LİSTESİ 17
ÖN SÖZ 21
GİRİŞ 23

BİRİNCİ BÖLÜM
İHTİLALDEN İMPARATORLUĞA; ABD'NİN BAŞAT GÜÇ HÂLİNE GELME SÜRECİNDE FİNANS SERMAYE GRUPLARI VE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI 39

ABD Dış Politikası Yapım Süreçlerinin Kurumsal Mimarisinde "Devlet" ve "Diğerleri" Ayrımı, Karar Alma Mekanizmaları ve Etki Unsurları 41

Sermaye Tabanlı Diğer Baskı/Çıkar Grupları, Politika Planlama Ağı ve Düşünce Kuruluşları 56

Akademik Bir Fenomen Olarak Düşünce Kuruluşları; "Think Tank" Kavramı ve Muğlaklık Tartışmaları; Modern "Think Tank" Nedir? ... 61

Düşünce Kuruluşlarının Çalışma Sistematiği 73

Finansman Kaynakları ve Çalışma Alanlarına Göre Düşünce Kuruluşları 79

Sermaye-Devlet Diyalektik İlişkisi Bağlamında Modern Düşünce Kuruluşlarının Tarihsel Kökenleri 92

Fransız İhtilali ve "Devlet Dışı Kurumsal Akılların" Doğuşu (Jakobenler ve Düşünce Toplulukları) 93

Britanya Yüzyılı ve Kurumsallaşma Süreci (Politika Kulüplerinin Ayrışması ve İlk Think Tankler) 96

Amerikan İlerlemeciliğinin Kökenleri ve Ticari Oligarkların Küresel Çıkarları (Birinci Nesil Amerikan Think Tankleri) 104

Kraliyet'e İsyandaki Tacir Aklı; Bostonlu Tüccarlar, Bağımsızlık Savaşı ve Monreo Doktrini (1783-1898) 108
İç Savaştan Zaferle Çıkan Kuzey Sermayesi ve İlerlemeci Emperyalizmin Doğuşu 114
Yayılmacı Zihniyetin Dönüşümü, Dış Politika Uzmanlığının Ortaya Çıkışı ve Amerikan Muhafazakârlığındaki İlk Ayrışmalar ... 119
Avrupa Merkezli Dünya'dan Atlantik Merkezli Dünyaya: FED ve Liberal Uluslararasıcılık 128
Kıta Aşırı Pazarların Bilgisine Duyulan İhtiyaç ve Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Politika Enstitülerinin Amerikan Siyasetini Sarmalaması..... 132
Savaşın Gerçek Kazananı: Finans Kapital Gruplar ve Muhafazakâr Çevrelerden "Küresel Yönetişim" Arayışlarına Karşı İlk Tepki..... 137
Kıtalararası Finans Kapital Ortaklığının Paris Barış Görüşmelerine Yansıması: CFR ve Chattam House'ın Kuruluşuna Giden Yol..... 144
ABD'ye Diz Çöktürten Buhran: 1929 Ekonomik Krizi, FED ve Yalıtımcı Politikaların Sonu 153
Finans Sermaye Tabanlı Think Tankler Arasındaki Geçişkenliğin İlk Örnekleri ve İkinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Think Tankçi Kadrolar 158

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN ULUSLARARASI SİSTEMİN İNŞASI VE SOĞUK SAVAŞ POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA ÖNE ÇIKAN DÜŞÜNCE KURULUŞLARI..... 165
Sözleşmeli Araştırmacılar ve Devlet Desteği (İkinci Nesil Amerikan Think Tankleri) 167
Çift Kutuplu Dünyada ABD'ye Biçilen Rol ve Yeni Tip Sömürgeciliğin Aracı Kurumları; Bretton Woods İkizleri 172
Amerikan Ordusuna Küresel Misyon; Liberal Küreselleşmenin Polis Gücü, General Arnold ve Project RAND..... 178
Sosyal Bilimlerin İkna Gücü ve Project RAND'dan RAND Corporation'a Geçiş 182
Ulusal Güvenlik Konseyinde RAND Corporation Rüzgârları..... 188
NATO'nun Görev Tanımına Yönelik Ortaya Çıkan Tartışmalarda RAND ve CFR'nin Güçlü İş Birliği..... 194
Nükleer Stratejinin RAND'lı Mimarları: Brodie, Wohlstetter ve Kahn 200

Nükleer Stratejiden Kontra Gerillaya: RAND Corporation ve Üçüncü Dünya Ülkeleri 210
Müesses Nizamın Mütemmim Cüzü ve Güvenlikçi Politikaların En Kilit Kurumu RAND Corporation 216
İdeolojik Kamplaşmalar ve Tarafgirlik Tartışmaları (Üçüncü Nesil Amerikan Think Tankleri) 224
Altın Standardından "Ponzi Sistemi"ne, Dış Politika Araştırma Enstitüsünün Eş Düşünürleri (Yeni Elitler) ve Detant 228
Strausz-Hupe ve Dış Politika Araştırma Enstitüsünün Yükselişi 238
Hupe'ın Zihin Dünyası ve Küreselleşmeci Elitlerin ABD'ye Biçtiği Yeni Rol: "Küreselleşmenin Taşıyıcı Annesi" 245
Eş Düşünür Kissinger'ın Küreselci Diplomasisi ve Büyük Çin Açılımı 250
Küresel Ticaret Yollarının Denetiminde Orta Doğu'nun ABD Dış Politikası Açısından Artan Önemi ve Petropolitik 262
Orta Doğu'nun Kontrolü Meselesinde Kıbrıs Sorunu ve Kissinger'ın NATO'cu Tutumu 269
Petro-Politikten Teo-Politiğe; Eş Düşünürler ve Post-Kolonyal Tartışmaların Tırmanışı 277
FRPI'nın Küresel Yönetişim Stratejisi 290

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN DIŞ POLİTİKASININ İCRACI KADROLARI, KÜRESEL ENERJİ JEOPOLİTİĞİ VE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI 295
Yeni Dünya Düzeni Arayışları ve Dördüncü Nesil Amerikan Think Tankleri 297
Amerikan Doları'nın Geleceğine Yönelik Tartışmalar, Ötekine Duyulan İhtiyaç ve Neo-conlar 300
Eski Solcu Yeni Sağcılar; Neo-con Düşüncenin İdeolojik Kökenleri ...306
Birinci Kuşak Neo-conlar ve George Herbert W. Bush Dönemi ABD Dış Politikası 317
İkinci Kuşak Neo-conlar ve Enerji Şirketleri ile Kazan-Kazan İlişkiler 332
Clinton'un Liberal Think Tankçi Kurmay Kadrosu ve Clinton Dönemi ABD Dış Politikasına Yönelik Eleştiriler (Neo-conların Geçici Tasfiyesi) 344
Küreselleşmeci Kadro ve Çevrelerin, Uluslararası Spekülatör İsimlerle İlişkilendirilmesi: George Soros Örneği 362

Demokratların Düşüşü ve Neo-conların İkinci Dönemi:
PNAC'ın Bir Kadro Hareketi Olarak Kuruluşu 366
Bush'un Neo-concu Gündemi, Orta Doğu'da Destabilizasyon
(İstikrarsızlık) ve PNAC'lı Uzmanlar 371
Afganistan'dan Irak'a; Sonuçları ve Gerekçeleri Açısından
Orta Doğu İşgalleri 382
İşgallerin Bölge Siyasetine Yansıması; "Büyük Orta Doğu Projesi"
Tartışmaları ve Bando Vagonu Etkisi 394
İsrail'in Güvenliği Propagandası ve Bölgesel Terörün Yükselişi 401
PNAC'ın Kendini Feshi ve Sonrasındaki Tartışmalar..... 409

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YENİ DÜNYA DÜZENİNE DOĞRU AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI, DÜŞÜNCE KURULUŞLARI VE GÜNCEL KÜRESELLEŞME TARTIŞMALARI 413
2008 Krizi Sonrasında ABD Düşünce Kuruluşlarının ABD Dış
Politikasına İlişkin Konumlanmaları: Barack Obama ve
Donald Trump Dönemi Örnekleri 415
Finans Kapitalin Tarihsel Yolculuğunda Yeni Bir Dönüm
Noktası: 2008 Dünya Ekonomik Krizi ve ABD'nin Uluslararası
Siyasetteki Geleceğine Yönelik Görüşler 417
Obama İktidarında Amerikan Dış Politikası ve Çin ile Olan
Ticari Rekabetin, Latin Amerika, Afrika ve Asya'ya Yansımaları 427
'Reset'ten Restleşmeye: Rus-Amerikan İlişkilerinde
Yeniden Tırmanan Gerginlik 435
Orta Doğu'da Yeni Dönem; İşgalden Vekâlet Savaşlarına,
Arap Baharı ve 'Hüseyin' Obama 438
Obama'nın 'Model Ülke' Çıkışının Türk İç Siyasetine Yansımaları 441
Wall Street'ten Dera'ya Uzanan Özgürlük Arayışları:
Suriye İç Savaşı'na Obama'nın Yaklaşımı..... 444
IŞİD'in Yükselişi ve Türk-Amerikan İlişkilerinde Tarihî Kırılma..... 452
15 Temmuz Darbe Girişiminin Küreselleşmeci Çevrelerle
İlişkilendirilmesi ve Satranç Ustası Magnus Carlsen..... 464
Obama'ın Kurmay Kadrosu; Think Tank Menşeileri ve
Türkiye Yaklaşımları 468
ABD Dış Politika Tarihinde Paleo-con Bir Refleks;
Donald J. Trump İktidarı, Bölgesel Politikalara
Yaklaşımı ve Dönemine Yönelik Tartışmalar 475

Trump'ın Uluslararası Kurum ve Kuruluşlardan Bağımsızlaşma Çabası ... 484
Trump'ı Anlamak ... 486
Trump İktidarının Alanda Yarattığı Endişe: Beyaz Saray'dan Kovulan Uzmanlar ve Kaht-ı Rical ... 496
Liberalizme Aranan Dünya Düzeninde Öne Çıkan Başlıklar: Hangi Küreselleşme? ... 504
Alana İlişkin Son Güncel Veriler ve ABD Dış Politikasının Şekillenmesinde Ön Plana Çıkan Diğer Köklü Düşünce Kuruluşları ... 510
The Brookings Institution (Brookings Enstitüsü) ... 516
Atlantic Council of the United States (Atlantik Konseyi) ... 517
Carnegie Endowment for International Peace (Carnegie Uluslararası Barış Vakfı) ... 518
CATO Institute (CATO Enstitüsü) ... 519
Woodrow Wilson International Center for Scholars (Woodrow Wilson Uluslararası Bilim İnsanları Merkezi) ... 519
Center for Strategic and International Studies-CSIS (Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi) ... 520
American Enterprise Institute for Public Policy Research: AEI (Amerikan Girişimcilik Enstitüsü) ... 521
Heritage Foundation (Heritage Vakfı) ... 522
The Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford University (Stanford Üniversitesi, Savaş, Devrim ve Barış Üzerine Hoover Enstitüsü) ... 523
Center for American Progress CAP (Amerikan İlerlemeciliği Merkezi) ... 524

SONUÇ ... 527
KAYNAKÇA ... 548
EKLER ... 643

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Düşünce Kuruluşlarının Faaliyetleri 77
Tablo 2: 2013 Yılı İtibarıyla En Etkili 20 Amerikan Düşünce Kuruluşu ve Üst Düzey Uzman Gelirleri 81
Tablo 3: Finansman Kaynaklarına Göre Düşünce Kuruluşları 83
Tablo 4: 2013 Yılı İtibarıyla Araştırma Alanlarına Göre Amerikan Düşünce Kuruluşları 85
Tablo 5: McGann'nın 2018 Raporuna Göre Düşünce Kuruluşlarının Küresel Dağılım Yüzdeleri ve Bölgesel Sayıları 86
Tablo 6: Düşünce Kuruluşlarının ABD'deki Coğrafi Dağılımı 87
Tablo 7: George W. Bush Dönemi ABD Politik Kadroları ve İlişkili Oldukları Düşünce Kuruluşları 88
Tablo 8: Barack Obama Dönemi ABD Politik Kadroları ve İlişkili Oldukları Düşünce Kuruluşları 89
Tablo 9: Amerikan Düşünce Kuruluşlarının Politik Konumlanmaları 90
Tablo 10: ABD'nin On Yıllık Periyodlarla Göre Son Yüz Yıllık Kamu Borcu Oranları 435
Tablo 11: McGann'ın 2020 Raporuna Göre Tüm Dünyadaki Düşünce Kuruluşlarının Ülkelere Dağılımları 513
Tablo 12: McGann'ın 2020 Raporuna Göre Tüm Dünyadaki Think Tanklerin Bölgesel Dağılımları ve Toplam Sayısı 515
Tablo 13: McGann'ın 2020 Raporuna Göre En Fazla Düşünce Kuruluşu Barındıran Ülkeler 515

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Finans-Sermaye Grupları, Düşünce Kuruluşları ve Amerikan Dış Politikası İlişkilerinin Şematik Sunumu 29
Şekil 2: İç Savaş Sonrası Kuzey Sermayesinin ABD Eko-Politik Sisteminde Merkezî Konum Kazanması, Dış Politika Uzmanlığının Doğuşu ve İlerlemeci Emperyalizm Anlayışının İnşası Süreçlerinin İlişkisel Sunumu 31
Şekil 3: Finans-Sermaye Grupları, Düşünce Kuruluşları ve Amerikan Dış Politikası İlişkilerinin Tarihsel Süreçteki Şematik Sunumu 31
Şekil 4: "Kissinger Döneminde Kurulmak İstenen Üçlü Diplomasi ve Bunu Güçleştiren Jeopolitik ve İdeolojik Dinamikler" 255

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 2013 Yılı Verilerine Göre En Etkili 20 Amerikan Think Tankinin Yıllık Bütçesi 80
Grafik 2: Düşünce Kuruluşlarının Yıllara Göre Artış Oranları 91

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Geniş Anlamda Orta Doğu Coğrafyası 263
Harita 2: Dar Anlamda Orta Doğu Coğrafyası 264
Harita 3: 1980 Yılı İtibarıyla ABD ve Çin'in Küresel Ticarette Kapladıkları Alan 433
Harita 4: 2016 Yılı İtibarıyla ABD ve Çin'in Küresel Ticarette Kapladıkları Alan 434

ÖN SÖZ

Birinci ve İkinci Dünya savaşlarına dahli ile uluslararası siyaset sahasının en önemli aktörlerinden biri hâline dönüşmeye başlamış olan ABD, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden bu yana küresel politikaların merkez üssü olma iddiasını devam ettirmektedir. Modern uluslararası sistemin kuruluşuna öncülük ederek, Avrupa merkezli dünyanın Atlantik merkezli bir dünyaya evrildiği yeni bir tarihsel konjonktürün doğuşuna ön açan ABD'nin dış politikasını anlamlandırmaya yönelik çalışmalar ise özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde çeşitlenerek artmış ve farklı disiplinlerden pek çok araştırmacının üzerinde yoğunlaştığı konuların başında gelmiştir. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Sağlık Örgütü gibi modern uluslararası sistemin tüm temel kurumlarının kuruluşuna giden süreçte üstlendiği öncü ve hegemonik rol, ABD dış politikasının başta siyasi tarih olmak üzere; uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, sosyoloji ve iktisat gibi en temel sosyal bilimler disiplinlerinin uzmanlarınca derin bir şekilde irdelenmesine ve ABD siyasetinin dış politika yapıcı iç dinamiklerini tanımlamaya çalışan akademik çalışmaların giderek daha da çeşitlenmesine ön açmıştır.

ABD dış politikasının oluşum süreçlerini ele alan çalışmalar içerisinde başkan, ordu, istihbarat unsurları, etnik/dinî lobiler ve medya gibi birtakım dinamikler kadar ABD ekonomisinin itici gücünü oluşturan finans ve sermaye çevreleri ve kimi düşünce kuruluşları da yakın mercek altına alınmaya başlanmıştır. Hiroşima'da buhar olan on binlerden Mersin'de kıyıya vuran Aylan bebeğe, Vietnam'ın her biri birer direniş cephesine dönüşmüş olan münferit vatanseverlerinden Bağdat'ta yetim kalan binlerce çocuğa kadar, ABD'nin tüm dünyada milyonlarca insanın yaşamına yıkıcı bir şekilde dokunan küresel nizam arayışlarının arkasındaki beyin takımının, -Trifkoviç'in deyimiyle "think tankçi nomenklatura"nın- ABD dış politikasında kapladıkları alanı ele alan çalışmaların Türkçe literatürdeki

yetersizliği ise bu çalışmanın kaleme alınmasının arkasındaki en önemli gerekçelerden biri olmuştur.

Buradan harekete "*20. Yüzyıldan 21. Yüzyılın Başlarına Kadar Amerikan Dış Politikası Yapım Süreçlerinde Bir Etki Mekanizması Olarak Düşünce Kuruluşları ve Finans Sermaye Grupları İlişkisi*" başlıklı doktora tezimin genişletilmiş hâli olarak karşınıza çıkan bu metnin kaleme alınma sürecinde bana duyduğu tereddütsüz güven ve örnek teşkil eden akademik rol model duruşu ile güçlü desteğini her zaman yanımda hissettiğim Türk tarihçiliğinin duayen isimlerinden tez danışmanım, sevgili hocam Sayın Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ'e, doktora eğitimim boyunca ufuk açıcı sohbeti ve bilge bakış açısıyla sürece ilişkin motivasyonumu diri tutmamda büyük katkısı olan değerli hocam Sayın Doç. Dr. Ahmet KARAÇAVUŞ'a, araştırmamın kitap olarak yayına hazırlanması noktasındaki tavsiyeleri ve usta yol göstericiliği ile sürece katkı sağlayan kıymetli büyüğüm, ağabeyim Sayın İhsan AYAL'a, meşakkatli uğraşımın her kırılma noktasında ve hayatın karşıma çıkardığı en zor imtihanlarda alicenap dostluğunu tarafımdan esirgemeyerek bana kendimi her daim güvende ve şanslı histteren Burak'a ve alanı birbirinden değerli eserleri ile zenginleştiren tüm kalem ve kelâm erbaplarına en derin şükranlarımı sunarım.

Sabri KIZILTAN

GİRİŞ

2020 yılının Kasım ayında düzenlenen 59. başkanlık seçimleriyle ABD'nin 46. ve en yaşlı başkanı olarak göreve gelen 78 yaşındaki eski Delaware senatörü Joseph R. Biden, görevinin henüz ilk aylarından itibaren imza atmaya başladığı gafları ve siyasi rakipleri tarafından mizah konusu yapılan kimi küçük sakarlıkları ile tüm dünyanın gündemine oturmayı başarmıştı. Biden'ın bir politik pazaralama tekniği olarak bindirildiği ve hareket hâlinde dahi olmayan bisikletinden düşmesi, dinç ve enerjik görünmek için hızlıca çıkmaya çalıştığı Başkanlık uçağının merdivenlerinde tökezleyip dizlerinin üstüne çökmesi, Amerikan kamuoyunda ve tüm dünyada başkanın ülkeyi yönetbilecek kadar sağlıklı olup olmadığı yönünde tartışmalar başlatmıştı. Yaşanan tartışmaların boyutu, Biden'ın fiziksel sakarlıklarını aşan yeni gafları ve toplum önünde sergilediği garip davranışları ile bambaşka bir boyut kazanmıştı. Başkanlığın'nın ikinci yılında, Kuzey Caroline'da gerekleştirdiği konuşmasının hemen ardından sahnede boşlukla tokalaşan Biden, seyircilerin karşısında tuhaf tavırlar sergilemiş ve aynı davranışı bir hafta sonra gerçekleştirdiği İsrail seyahatinde de tekrar etmişti. Biden'ın, dünya basını ile birlikte sosyal medyanın da gündemini birinci sıradan meşgul eden bu görüntüleri seçim sürecindeki rakibi ve aynı zamanda bir önceki dönemin Amerikan başkanı olan Donald Trump'ın ona yönelttiği "bunaklık" ve "bilişsel yetersizlik" iddialarını güçlendirmiş, başkanlık için yeterli olup olmadığı yönündeki tartışmaları tırmandırmıştı. Biden'ın bir devlet başkanı ve hatta bir birey olarak "fiil ehliyeti" dahi olup olmadığı yönündeki polemiklerin yönü sosyal medyada dolaşıma sokulan ve başkanın bir dublör kullandığına ilişkin kimi görüntülerle yeni bir noktaya taşınmış ve çok çeşitli komplo teorilerine dayanak oluşturmaya başlamıştı. Amerikan vatandaşlarının Çin üzerinden patlak veren bir küresel salgının kısıtlamalarından ötürü posta yolu ile oy kullanmak zo-

BİRİNCİ BÖLÜM

İHTİLALDEN İMPARATORLUĞA; ABD'NİN BAŞAT GÜÇ HÂLİNE GELME SÜRECİNDE FİNANS SERMAYE GRUPLARI VE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI

ABD Dış Politikası Yapım Süreçlerinin Kurumsal Mimarisinde "Devlet" ve "Diğerleri" Ayrımı, Karar Alma Mekanizmaları ve Etki Unsurları

ABD'nin yirminci yüzyıl boyunca uluslararası alanda sürdürdüğü başat güç konumunu Soğuk Savaş sonrası dönemde tek taraflı ve dayatmacı bir çizgide devam ettirme eğilimi, tüm dünyadan birçok araştırmacının bu süper gücün dış politikasına yönelik ilgisini arttırmış ve ABD'nin dış politikasına ilişkin yürütülen çalışmalar, dış politika yapım sürecinde yer alan karar alma mekanizmalarından süreci yöneten kurum ve kuruluşlara, politikaların oluşum süreçlerini etkileyen iç dinamiklerden dış politika yapım süreçlerinin bir diğer etki unsuru durumunda olan küresel faktörlere kadar çeşitlenerek konuya ilişkin literatürün zengin bir hâl almasına sebebiyet vermiştir. Sarkesian, "ABD dış politikasının başlangıcın nerede olduğunu tespit etmek bir örümceğin ağının başlangıç noktasını bulmaya benzemektedir,"[1] diyerek tüm dünyada küresel bir düzen arayış içerisine girmiş olan ABD'nin[2] dış politikasının tahlilinin ne denli zor olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

Literatürde ABD dış politikasının oluşum süreçlerini ele alan çalışmaların genel eğiliminin ise ABD dış politikasının oluşum ve uygulama sürecindeki aktörleri; anayasal düzeyde yetkilendirilen yasama, yürütme, yargı organları ve karar alma süreçlerini etkileyen hükûmet dışı aktörler olarak ayrıştığı görülmektedir. Bu bağlamda yürütmeyi temsilen başkan ve ona bağlı yardımcı yürütme organları olan; Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Amerikan İstihbarat Topluluğu, Ulusal Güvenlik Konseyi, Ulusal Güvenlik Danışmanı, Başkan Yardımcısı, Beyaz Saray Genel Sekreteri, Beyaz Saray Yürütme Ofisi ve yasamayı temsilen; Senato, Kongre ve Temsilciler Meclisi, yargıyı temsilen ise; Yüksek Mahkeme gibi karar mekanizmaları

---

1 Sam, C., Sarkesian, *US National Security*, First Edition, Lynne Publishers, London, UK, 1995, s. 7.

2 Gültekin Sümer, *"Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 9, Güz 2008, s.133.

Amerikan İlerlemeciliğinin Kökenleri ve Ticari Oligarkların Küresel Çıkarları (Birinci Nesil Amerikan Think Tankleri)

On sekizinci yüzyıl Fransız burjuvazisinin aristokratik bir yapıya duyduğu ihtiyaca binaen doğup, özellikle on dokuzuncu yüzyıl Britanyası'nın sosyo-politik hareketliliğinden ve küresel ölçekte ticaret yapan sermayedarlarının kamu politikalarını yönlendirmeye yönelik yürüttükleri çıkar çatışmalarından beslenerek büyüyen yakın geçmişin düşünce kuruluşları, yirminci yüzyıla gelindiğinde ise ABD'nin küresel lider olarak ortaya çıkmasına paralel bir şekilde modern think tankler olarak literatüre geçmişlerdir.[170] Amerikalı yazar Paul Dickson'un, düşünce kuruluşları ile ilgili ilk monografik eser olan *Think Tanks*[171] adlı çalışmasında; "tarafsız ve doğrudan bağımsız kamu politikası araştırmaları yürüten organizasyonlar" olarak tanımlanan[172] bu yapılar, başta ABD think tankleri olmak üzere, küresel ölçekteki tüm think tanklerin çalışmalarını yıllık bazda takip edip, gelişimleri üzerine raporlar yayımlayan *Think Tanks and the Civil Society* programının kurucusu ve yöneticisi olan James McGann'a[173] göre, ABD'de ortaya çıktıkları tarihten itibaren dört ayrı süreçten geçerek günümüze ulaşmışlardır.[174]

Kamu politikaları oluşum sürecinde devlet dışı aktörlerin ABD coğrafyasında bir etki mekanizması olarak var olmaya başlamalarının on dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğine rastlaması, Alpaugh'un, "19. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan popüler düşünce toplulukları ile dönemin Anglo-Amerikan ve İngiliz çağdaşları arasında kurumsal birtakım geçişkenlikler ve iş birliği olduğu" tespitini teyit eder niteliktedir. Bununla birlikte think tanklerin ABD siyasi tarihin-

170 James McGann, *Think Tanks*, Foreign Policy and the Emerging Powers, s. 19.

171 Wei, *age.*, s. 2.

172 James McGann, *Think Tanks*, Foreign Policy and the Emerging Powers, s. 19.

173 "Meet the Director", *TTCSP*, https://www.gotothinktank.com/meet-the-director , 09.09.2019, 12.45.

174 James McGann, *Think Tanks*, Foreign Policy and the Emerging Powers, s. 18.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN ULUSLARARASI SİSTEMİN İNŞASI VE SOĞUK SAVAŞ POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA ÖNE ÇIKAN DÜŞÜNCE KURULUŞLARI

Sözleşmeli Araştırmacılar ve Devlet Desteği (İkinci Nesil Amerikan Think Tankleri)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, uluslararası siyasetin iki kutuplu bir hâl alması ve ABD'nin tüm dünyada kurulmaya başlayan bu yeni düzende Batı blokunun liderliğine soyunması, onun iç ve dış politikada çok boyutlu yeni meselelerle karşılaşmasına sebep olmuştur. Birinci nesil ABD think tanklerinin, ABD'nin yayılmacı politikalarının pratiğe dökülme sürecinde gerek kamuoyunun ikna edilmesinde gerekse devletin ihtiyaç duyduğu strateji temelli tavsiye, yaklaşım ve bilginin temininde önemli bir rol oynaması, Amerikan devlet aklının İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni think tanklerin kurulmasına oldukça sıcak bakmasına sebep olmuştur. Öte yandan toplumsal reformların öncüleri olmak isteyen bir kısım düşünür ve aydının yanı sıra, yayılmacı ABD politikalarından ticari fayda sağlamaya devam etmek isteyen kapitalist kimi gruplar da ABD siyasi hayatında "ikinci nesil" olarak adlandırılan yeni think tanklerin ortaya çıkmasının itici güçleri arasında yer almışlardır. Bu dönemde kurulmaya başlanan think tanklerde faaliyet yürüten araştırmacıların çoğunluğunun uzman sosyal bilimcilerden oluşması, think tanklerin araştırma ürünlerinin yüksek akademik standartlarla karakterize edilmesine ve ABD siyasi hayatında bir etki mekanizması olarak kökleşme sürecine girmiş olan bu yapıların, kurumsallaşmış zekâyla ilişkilendirilmeye başlanmasına neden olmuştur. Faaliyetleri aracılığı ile ABD entelektüel çevreleri ve politika yapıcıları arasında bir köprü vazifesi görmeye başlamış olan think tankler, var oldukları tarihten itibaren ilk defa bu dönemde doğrudan devlet eliyle desteklenmeye başlanmış ve bu süreçte kurulan ikinci nesil ABD think tankleri Amerikan hükûmetinden hukuki, idari ve finansal destek almış olmaları sebebiyle çeşitli akademik çevreler tarafından zaman zaman *contract researchers* (sözleşmeli araştırmacılar) olarak da sınıflandırılmışlardır.[1] İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yalnızca

[1] McGann, *Think Tanks*, Foreign Policy and the Emerging Powers, aynı yer.

İdeolojik Kamplaşmalar ve Tarafgirlik Tartışmaları (Üçüncü Nesil Amerikan Think Tankleri)

ABD'de üçüncü nesil think tanklerin doğuşuna ön açan siyasi konjonktürü inceleyen uzmanlar meseleyi pek çok açıdan ele alarak ilgili literatürün oldukça zenginleşmesini sağlamışlardır. Pek çok konu uzmanına göre, yirminci yüzyılın son çeyreğine girilirken ABD'de ortaya çıkan yeni siyasi akımlar, siyahilerin ve işçi sınıfının temel hak talepleri, artan insan hakları hareketleri, yükselen "liberal ortodoksi" karşıtlığı,[194] halkın üzerinde hissettiği muhtemel bir Sovyet-Amerikan çatışması gerginliği, kamuoyunda görülmeye başlanan savaş karşıtı gösteriler ve Yahudi lobisinin Altı Gün Savaşı sonrası ABD yönetimine yaptığı İsrail'in hamiliğini üstlenmesi yönündeki baskısı gibi gerginlikler[195] bir taraftan ABD'nin önüne iç ve dış politikada etraflıca değinilmesi gereken yeni meseleler çıkartmış, diğer yandan da ABD'nin yönetim kapasitesini sorgulamasına ve dönüşmeye başlayan yeni toplumsal yapıya uygun politikalar üretecek yeni nesil think tanklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni süreçte ABD toplumunun endüstri toplumundan bilgi toplumuna evrilmeye başlaması, sol eğilimli gençlik hareketlerinin ortaya çıkışı, marjinal söylemler üzerinden siyaset üreten yeni grupların kamuoyu tartışmalarına dahil olmaları ve çeşitli çıkar grupları ve lobilerinin ABD dış politikasına hâkim olma yarışları ABD iç siyasetinin keskin hatlarla kamplaşmaya başlamasına ve siyasi bir akım olarak yeni nesil sağın doğuşuna neden olmuştur. ABD siyasi tarihinde bir kavram olarak *neoconservative* (yeni muhafazakârlık) tanımlaması ilk defa 1970'lerde, başını dönemin önemli ideologu Irving Kristol'ün çektiği, Daniel Moynihan, Nathan Glazer ve Daniel Bell gibi bir grup New Yorklu elit ve düşünür tarafından ortaya atılmıştır. Amerikan liberalizminin sola evrildiği eleştirisi ile bu aydınlar; öğrenci eylemleri, siyahilerin eşitlik arayışları, radikal femi-

194 McGann, *Think Tanks, Foreign Policy and the Emerging Powers*, s. 21.

195 Walt M. Stephen ve John J. Meirsheimer, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, (çev. Elif Ocak), Birinci Baskı, Zodyak Kitap, İstanbul, 2014, s. 14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN DIŞ POLİTİKASININ İCRACI KADROLARI, KÜRESEL ENERJİ JEOPOLİTİĞİ VE DÜŞÜNCE KURULUŞLARI

Yeni Dünya Düzeni Arayışları ve Dördüncü Nesil Amerikan Think Tankleri

1990'lı yıllar ABD ile birlikte tüm dünya ve insanlık için yeni bir düzenin habercisi olan, bilimsel, ekonomik ve siyasi gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçerken, Fransız İhtilali'nden bu yana insanlık tarihinin çığır açıcı her büyük dönüşümünün köşe başında beliren ve yirminci yüzyıldaki konumlanmalarını ağırlıklı olarak çağın başat gücü ABD'de gerçekleştirmiş olan ulus ötesi çıkar gruplarının modern yüzü think tanklere de yenilerini eklemiştir. Sovyetler Birliği'nin, 90'lı yılların hemen başında hâkim ideolojisi olan sosyalizmin iflasını ilan edecek şekilde çöküşü, ABD'nin tüm dünyayı politik, askerî, ekonomik ve ideolojik anlamda iki kutuplu bir gerginliğe sürüklemiş olan Soğuk Savaş'ın[1] galibi olarak görülmesini sağlamıştır. Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya birçok yeni ülkenin bağımsızlıklarını ilan etmesiyle sonuçlanan bu zafer, bir taraftan İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Sovyet tehdidini yayılmacı dış politika yaklaşımının en büyük meşruiyet kaynağı yapmış olan ABD'yi 'ötekisiz' bırakmış, diğer taraftan da temelinde ABD merkezli sermayenin olduğu çok çeşitli çıkar gruplarının gözünü bakir pazarlar konumundaki bu yeni coğrafyalara çevirmiştir. Bu durum, uluslararası arenadaki başat güç konumunu devam ettirmek isteyen ABD'nin, yeni dünyanın gelecek tasarımına yönelik yeni söylemler üretme ihtiyacını, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren olageldiği üzere, yine ve yeniden think tankler aracılığıyla karşılamaya çalışmasıyla sonuçlanmıştır.

ABD think tanklerine yenilerinin eklenmesi, mevcut olanların ise dönüşümleri ve gelişimleri açısından yeni bir evre olarak kabul gören bu sürecin diğer bir etki mekanizması ise ABD halkı ile birlikte tüm insanlığı tarihsel ilerlemenin yeni bir safhasına sokan bilimsel bir gelişmenin yaşanması; www'nin (world wide web) keşfiyle, internetin tüm insanlığın bireysel kullanımına açılması olmuştur. 1965 yılında icat edilen internetin, soğuk savaşın bitmesin-

[1] "Cold War" maddesi, *Oxford Dictionary of English*, Oxford University Press, 2003.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YENİ DÜNYA DÜZENİNE DOĞRU AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI, DÜŞÜNCE KURULUŞLARI VE GÜNCEL KÜRESELLEŞME TARTIŞMALARI

2008 Krizi Sonrasında ABD Düşünce Kuruluşlarının ABD Dış Politikasına İlişkin Konumlanmaları: Barack Obama ve Donald Trump Dönemi Örnekleri

2008 Küresel Finans Krizi sonrası ABD dış politikası, iç siyasetin tarihsel çatlaklarını göz önüne seren iki başkan figürünün toplamda üç dönem süren iktidarlarında, yansımaları tüm kürede şiddetli bir şekilde hissedilecek olan yoğun bir süreçten geçmiştir. Kriz sonrası seçimleri kazanan taraf, siyahi ve Müslüman kökeni,[1] uluslararası siyasete çok taraflılık penceresinden bakan dünya görüşü, savaş karşıtı söylemleri ile demokratların kozmopolitist ve çok kültürlü duruşlarının sembolü olarak ön plana çıkan Barack Hussein Obama[2] olmuşken, onun iki dönemlik iktidarının ardından göreve gelen isim, Hristiyan-beyaz kökeni, sert muhafazakâr duruşu, iş adamı kimliği, yalıtımcı/izolasyonist eğilimleri ve diplomatik dilden uzak tek taraflı sert söylemleri ile bir eski 'tip muhafazakâr/paleo-con' olarak adlandırılan[3] Cumhuriyetçilerin adayı Donald John Trump[4]

---

1 İktidara gelmesi ile birlikte ABD iç siyasetinde, ikinci isminin Arapça olmasından ve baba tarafından kimi akrabalarının Müslüman olmasından dolayı, 44. ABD Başkanı Obama'nın Müslüman olduğuna yönelik çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. İktidarının ilerleyen dönemlerinde bir Hristiyan olduğunu açıklayan Obama'nın Müslüman olduğuna yönelik tartışmaları içeren bir yayın için bk. Daniel Pipes, "Pipes: Obama: 'My Muslim Faith'", *The Washington Post*, 11 Eylül 2012 tarihli yayın, https://www.washingtontimes.com/news/2012/sep/11/obama-my-muslim-faith 23.04.2022, 17.44.

2 44. Amerikan Başkanı Barack H. Obama'nın Beyaz Saray arşivlerindeki biyografisi için bk. The White House, "Barack Obama", https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/barack-obama/ 23.04.2022, 17.45.

3 David Greenberg, "An Intellectual History of Trumpism; Trump's Ideology Has Deep Roots in the U.S. History. But This is The First Time It's Made it to The White House", *PoliticoMagazine*, 11 Aralık 2016 tarihli yayın, https://www.politico.com/magazine/story/2016/12/trumpism-intellectual-history-populism-paleoconservatives-214518/ 23.04.2022, 17.50.

4 45. Amerikan Başkanı Donald J. Trump'ın Beyaz Saray arşivlerindeki biyografisi için bk. The White House 'Donald Trump', https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/donald-j-trump/ 23.04.2022, 17.55.

SONUÇ

Çalışma kapsamında ulaşılan veriler, başta Amerikan düşünce kuruluşlarının ABD dış politikası yapım süreçlerinde ve yerleşik siyasi kültüründe kapladıkları alan olmak üzere, söz konusu yapıların ABD merkezli küresel finans ve sermaye grupları ile kurduğu ilişkinin küresel politikalara etkisi ve bu yapılar üzerinden aranan dünya düzeninin sistemsel kodlarının neler olduğu gibi pek çok soruya ve meseleye yönelik birtakım cevaplar içermektedir. Öncelikli olarak, literatürde "think tank" alanının tarihsel gelişimini ele alan çalışmaların, meseleyi çoğunlukla yakın dönemle ilişkili ve ağırlıklı olarak ABD üzerinden okuyan bir yanılsama içerisinde oldukları görülmüştür. Öyle ki ilk defa Fransız İhtilali'nin kaotik ortamında, devrimi konsolide eden yapılar olarak ortaya çıkan ve temelinde, yönetimsel ayrıcalık arayan kimi sermayedarlarla birlikte çeşitli baskı gruplarının, mason localarının ve birtakım aydınlanmacı çevrelerin olduğu düşünce toplulukları, pratikte, günümüz modern think tanklerinin o dönemki ilk uygulayıcıları olmuşlardır. Dönemin düşünce topluluğu mantığı, devrimci fikirlerin ihraç edilmesi arayışıyla sıçradığı Sanayi Devrimi'nin öncü ülkesi İngiltere'de kurumsallaşma sürecine girmiştir. Öyle ki on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinin bir fenomeni olan politika kulüpleri, kendi iç yapısında bir başkan tarafından yönetilen, üyelik sistemi ile çalışan, kamuoyu nezdinde tarafsız ibaresi ile anılan ve yarı devlet destekli kimliğe sahip yapılara dönüşerek, ansiklopedik kaynaklarda "düşünce kuruluşu" olgusunun tarihteki ilk örnekleri olarak kabul görmeye başlamışlardır. ABD'de ise Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde tekelci tröstler tarafından birbiri ardına, farklı farklı isimlerle ve benzer mantıkla kurulmaya başlanan politika enstitüleri, ABD'nin küresel politikaların merkezine oturduğu İkinci Dünya Savaşı ile birlikte günümüz tanımlamasıyla modern "think tank" adını almışlardır.